

Moguće je, dakle, tvorbu pridjeva od usvojenih imenica latinskoga i grčkoga podrijetla sustavno opisati i razvrstati prema tvorbenim obrascima koji vrijede za književni jezik. Opravdano je da se izvođenje pridjeva čiji je postanak sa sinkronijskoga gledišta jasan prema usvojenim imenicama smatra tvorbom riječi. Takvo stanovište ujedno omogućuje stvaralačku primjenu potvrđenih obrazaca za tvorbu novih pridjeva. Shvaćajući jezik ne samo kao skup potvrđenih, izrečenih ili napisanih riječi, nego prvenstveno kao skup pravila za proizvodnju svih mogućih strogo uvjetovanih izvedenica i složenica osigurava se stvaralačka moć jezika. Svaki dometak je morfem čijim pravilnim povezivanjem s osnovom nastaje pridjev s određenim značenjem.

Prema tome opisivanje tvorbe pridjeva od preuzetih riječi latinskoga i grčkoga podrijetla hrvatskim domecima daje nam takve obrasce po kojima se mogu, kada nastane potreba, izvoditi novi pridjevi koji su jezično opravdani i značevno različiti prema drugim pridjevima od iste osnove.⁸

PITANJA I ODGOVORI

VRST ILI VRSTA?

Lektorica u jednom izdavačkom poduzeću naišla je nekoliko puta na oblike *vrst*, *vrsti* i zamijenila ih oblicima imenice *vrsta*. Mislila je da dobro čini jer u Maretićevu Jezičnom savjetniku piše:

»*vrst*, Art, Gattung, je kajk.; bolje: *vrsta* dakle: građa ove vrste, a ne: ove vrsti.«

Nakon upozorenja da Pravopis hrvatsko-srpskoga književnog jezika ima samo *vrst*, *vrsti* našla se u nedoumici i pita kako da odsad postupa. Kako je to pitanje aktualizirano i u polemici o Matičinom Rječniku, bit će dobro da na to pitanje odgovorimo javno.

Maretićev postupak s gledišta književnog jezika lingvistički je sasvim opravdan: od dvaju sinonimnih oblika sa stilski neutralnim značenjima, u istoj službi, prednost treba dati jednom od njih ako postoje imalo značajniji razlozi.

Za davanje prednosti oblicima *vrsta*, *vrste* bilo je razloga, a to u hrvatskoj savjetničkoj i normativnoj literaturi ima dužu tradiciju. Već je Vatroslav Rožić u »*Barbarizmima*« u hrvatskom jeziku rekao da je *vrst* kajkavizam. Danas to potvrđuje i građa koja se skuplja za rječnik kajkavskog narječja. U njoj se nalaze potvrde samo za *vrst*. Boranić je taj oblik u svom Pravopisu označio zvjezdicom i kraticom *dijal.* i preporučio mjesto nje *vrsta*, *vrste*. Kasnije je uklonio i zvjezdicu i oznaku, ali ni u posljednjim izdanjima preporuke nije mijenjao. Budući da je Boranićev Pravopis dugo bio odreditelj jednog dijela hrvatske jezične norme, a po tome i hrvatske jezične tradicije, korisno je i danas poslužiti se njime, ako u njemu nalazimo odgovor na traženo leksičko pitanje, jer novi zajednički Pravopis nije mijenjao opću leksičku normu. Što je u nj dospjela samo imenica *vrst*, nije zbog neke prednosti, nego zato što je pravopisni problem (*vršću*), a *vrsta* nije pa je u tom pravopisu i nema.

⁸ Ovim zapažanjima je izvor znanstvena, uglavnom medicinska, i druga literatura koju sam čitao nekoliko posljednjih mjeseci bez posebna probira. Iz tih izvora bilježio sam pridjeve koji su mi poslužili kao građa za ovaj osvrt. Ukupno sam zabilježio oko 400 takvih pridjeva na posebne listiće s označenim izvorom.

Šakupljanje podataka za jedne i druge oblike sigurno bi potvrdilo da su oblici *vrsta*, *vrste* češći. Potvrde u građi dviju Matice pokazuju da hrvatski pisci upotrebljavaju oba lika i obje deklinacije, ali je broj potvrda za *vrsta*, *vrste* ipak veći. Srpski je pisci upotrebljavaju u pretežnoj većini, ali je zanimljivo da se i u njih nađe *vrst*, *vrsti*. Na temelju toga u Rječniku je dviju Matice izrazita prednost dana oblicima *vrsta*, *-e*, premda prikaz nije baš najbolji, pogotovu kad su obje potvrde za *vrst* pogrešne. Već sam napomenuo da prof. Jonke nije napisao »štrapaci svake vrsti«, kako je u Rečniku Matice srpske, nego »štrapaci svake vrste«.¹ Ni za primjer Mihaila Petrovića »Svaka od tih dviju vrsti larva... nađe [se] u slatkim vodama« nije sigurno da je potvrda za *vrst*. Tu je oblik *vrsti* zapravo neutralizacija dviju deklinacija (u istom rječniku piše da je od *vrsta* gen. mn. *vrstā* i *vrstī!*), pa bi se sa sigurnošću moglo odrediti što taj oblik zapravo potvrđuje tek kad bi se ostalim oblicima pokazalo koju deklinaciju Petrović zapravo upotrebljava.

A kad je već o tome riječ, upozorit ću na krive podatke koje iznosi Stevanović kad govori o jeziku kritičara Matičinih rječnika. On piše: »Recenzenti gdekad pišu dvema obličkim varijantama i u oblasti promene imenica. Dvojica od njih (opet Babić i Katičić) imenicu *vrsta* menjaju po obrascu imenice *žena* (*vrsta-vrste-vrsti* itd.); za onu

drugu dvojicu ova se imenica menja po obrascu promene imenica tipa *stvar* (*vrst-vrsti... kao stvar-stvari...*)«² Ti podaci upućuju na zaključak o podjednakoju upotrebi, tj. kao da od četvorice hrvatskih pisaca dvojica lingvista upotrebljavaju *vrsta*, *-e*, a dvojica, jedan lingvist i jedan književnik, *vrst*, *-i*. Međutim stvarni je odnos drugačiji. Ladan u svom članku nema ni jednih oblika, a Brozović ima oboje: *te vrsti* (str. 26, red 5. i 20), *biljnih i životinjskih vrsta* (str. 28, bilj. 8). Odnos nije dakle 2 : 2, nego 2,5 : 0,5.

I još jedan razlog, morfološki, govori u prilog *vrsta*, *-e*. Naime s promjenom te imenice po tipu *žena* nema nikakvih problema, osim onih koji vrijede za čitavu a-deklinaciju (nastavci u gen. mn.). Svi oblici imenice *vrst* nisu jednako obični ni česti. Kad bismo odabrali *vrst*, imali bismo neprestano prodiranje oblika imenice *vrsta* i po tome stalan problem i u praksi i u gramatičkom prikazu te pojave. Tu misao potkrepljuje i jedna potvrda u kojoj pisac u istoj rečenici ima obje deklinacije: »treba pustiti pero neka ide po hartiji: vrsti za vrstom dolaziće same« (Ljubomir Nenadović).

Ti podaci djelomično ispravljaju Rožičevu i Maretićevu tvrdnju o imenici *vrst* kao kajkavizmu, ali opet sliku ne mijenjaju tako da bismo zaključili kako dosadašnju hrvatsku normu treba mijenjati, pogotovu kad je izrečena u vrlo blagu obliku.

Stjepan Babić

OSVRTI

VOZNI RED, A NE RED VOŽNJE

U Maretićevoj Gramatici ima nekoliko pravila koja nas upućuju kad treba upotrijebiti posvojni genitiv, a kad posvojni pridjev:

»518. a) Posvojni se genitiv često može

ili upravo mora se zamijeniti posvojnim pridjevom, na pr. mnogo je običnije: vidio sam kuću *Petrovu* ili krunu *carsku* negoli: kuću *Petra*, krunu *careva*.«

»c) Od kojih se imenica može načiniti posvojni pridjev, od njih je pridjev običniji, negoli je genitiv...«¹

¹ Kritika 5/69, str. 137, bilj. 29.

² Letopis MS, 1/69, str. 99.